

A decorative frame composed of two overlapping hexagons, one in a slightly different shade of gold than the other, creating a star-like effect. Two green, leafy branches enter from the left and right sides, framing the central text.

ZA
GRADOM
PA
PUNGRAD
CVETI

PUBLIKACIJA
ŠTUDIJSKEGA KROŽKA

**ZA
GRADOM
PA
PUNGRAD
CVETI**

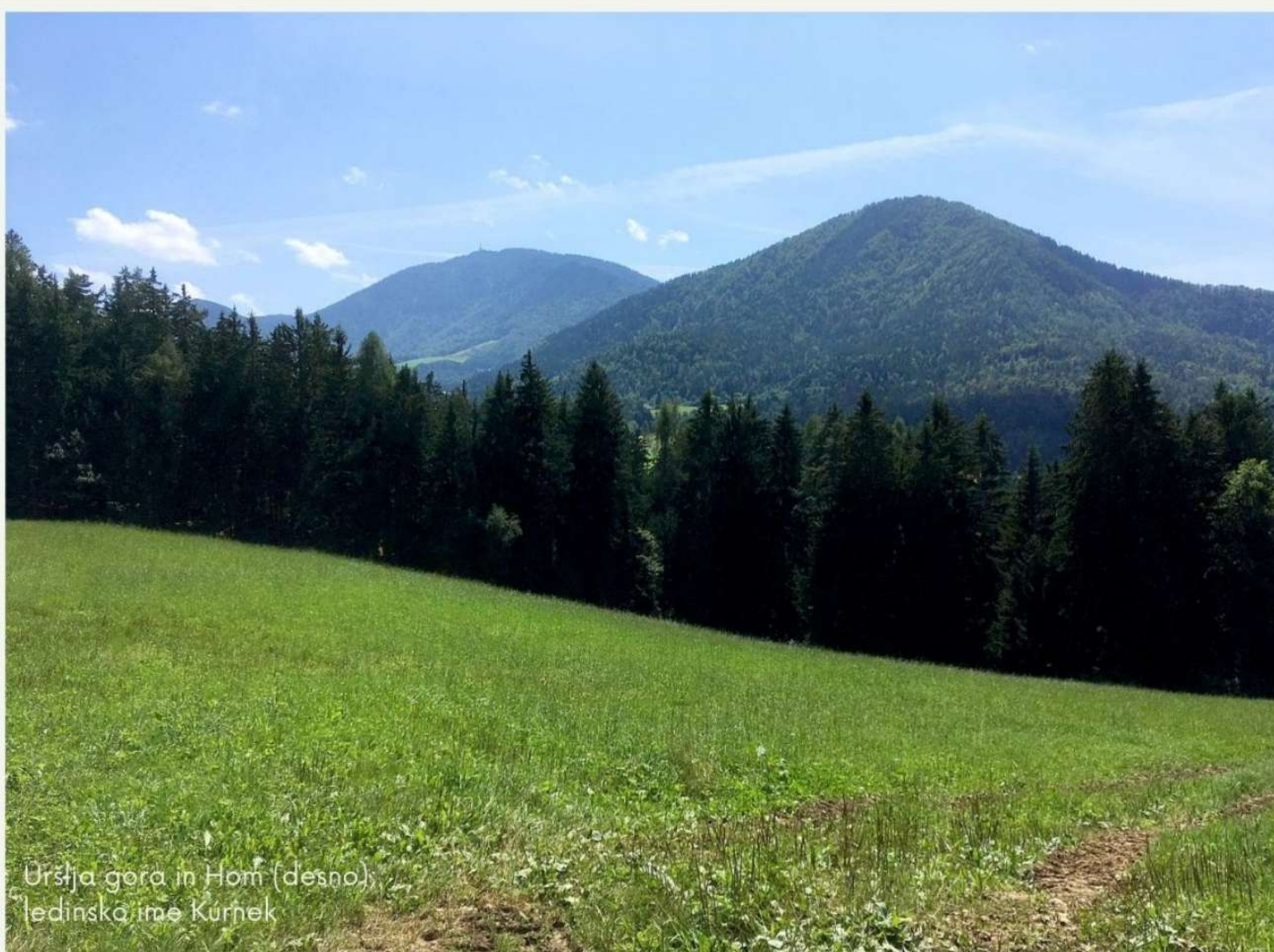
1

Dr. Franc Sušnik je v svoji knjigi zapisal: »In kaj so ljudje ko lesovi in ledine in grude in prst ...« S tem je poudaril, da zemlja daje ime le tistemu, ki si ga z žulji zasluži (P. Voranc). Imena pašnikom, travnikom, njivam in sadovnjakom so dali kmetje, ki so na tej zemlji delali in jo ped za pedjo prekopali, zato jih je smiselno predati njihovim naslednikom.

Peter Buhvald

Pogled z Brinjeve gore nad Prevaljami proti Lešam in zaselku Zagrad.
Razglednica je last družine Benko s Prevalj,
založil pa jo je Fritz Filipovsky (Prevalje, 1910, ni potovala).

A decorative frame composed of two overlapping, irregular polygons in a light brown or gold color. The frame is centered on the page. At the top and bottom of the frame, there are green, leafy branches with small, rounded leaves, resembling eucalyptus or similar foliage. The leaves are a vibrant green with some darker green shading, giving them a three-dimensional appearance.

UVODNIK

LEDINSKA IMENA – ŽIVA NESNOVNA IN KULTURNA DEDIŠČINA KOROŠKE

V študijskem krožku Za gradom pa pungrad cveti, ki smo ga v času od julija do septembra 2021 izpeljali v javnem zavodu Ljudska univerza Ravne na Koroškem pod mojim mentorstvom, smo zbirali in popisali ledinska imena, ki so še danes živa v narečni govorici koroškega mežiškega narečja in so trdno zasidrana v zavesti Korošcev in Korošic. Ker se tovrstna imena ustno prenašajo iz roda v rod in so pogosto znana samo lastnikom tiste zemlje/parcele, na kateri jih uporabljajo, smo jih obvarovali pred pozabo s pisnimi zapisi, ki smo jih naredili in jih v tej publikaciji predstavljamo, in z narejenimi okvirnimi vrsti v letalske posnetke geografsko zamejenega območja.

Ledinska imena so odraz materialne zgodovine in geografske, pokrajinske, biološke, geološke in socialne stvarnosti. So pomembno zrcalo tako jezikovnega kot zgodovinskega razvoja posamezne pokrajine in so eden temeljnih gradnikov kulturne krajine. Na geografsko razgibanih območjih, kakršna so tudi pri nas na Koroškem, so ljudje zaradi različne rabe tal v govoru uporabljali več ledinskih imen kot na ravninah. Slednja zato prej živijo s prebivalci posameznih vaških/lokalnih skupnosti, saj slikajo njihov način življenja, miselnost, omogočajo komunikacijo in orientacijo v prostoru (točna informacija je bila na primer potrebna, ko so spravljali seno, sadili/pobirali pridelke ipd.), označujejo kraje, ki imajo za posameznike in skupnosti simbolni pomen. Ker so »se rodila« v narečju, je njihov pomen kljub spreminjajočemu se načinu življenja ostajal po večini enak. Zaradi ustnega prenosa iz generacije v generacijo pa se je spreminjala njihova izgovarjava, a kljub vsemu so še danes pomemben vir informacij o neposredni okolici krajev in ljudi.

Po definiciji ledinska imena delimo po ožjem (to so nenaselbinska zemljepisna lastna imena znotraj zemljepisnih imen oziroma t. i. toponimi) in širšem smislu (to so t. i. geonimi).

Ledinska imena lahko poimenujejo:

- dele zemeljskega površja za gojenje kulturnih rastlin (agronimi), pridelovanje krme, pašo živine in rast gozda, tj. polja, njive, sadovnjake, vinograde, oljčnike, hmeljišča, travnike, senožeti, pašnike, planinske pašnike ali samo planine, gozdove, gozdne plantaže (gozdna imena);
- vodne površine (vodna ledinska imena);
- vzpetine (gorska ledinska imena);
- poti in njihove dele;
- orientacijske točke (razgledišča, znamenja, križe, planinske koče ipd.).

V študijski krožek smo vključili in obiskali kmetije, ki ležijo v zaselku Zagrad v Občini Prevalje. Kjer so le-te opuščene, smo poiskali prejšnje lastnike, ki na tem območju ne živijo več, a še vedno poznajo poimenovanja za ledinska imena. Le-ti so bili dobri informatorji, saj je glavna značilnost ledinskih imen, da jih najbolje poznajo lokalni prebivalci, ki na tem območju živijo, delajo in/ali se gibljejo.

Zaselek Zagrad je poseljen s celki (samotnimi kmetijami) in delno z enodružinskimi hišami. V prevaljski legendi Nekoč je bilo jezero se pojavlja kot prizorišče, arheologom pa je znan kot še neodkrita naselbina oziroma postajališče ob rimski cesti. To območje smo izbrali, ker opažamo, da se zaradi spremenjenih družbenih razmer, deagrarizacije, mehanizacije kmetovanja, pogostejšega preseljevanja ljudi ipd. ledinska imena naglo izgubljajo. V okviru študijskega krožka smo se odločili popisati ledinska imena in jih označiti na zemljevidu, s tem pa jih obuditi, ohraniti in iztrgati pozabi, kar podpira tudi organizacija Unesco v posebni Konvenciji o varovanju nesnovne dediščine iz leta 2003.

Zbrana ledinska imena smo po popisu in zbranih terenskih posnetkih vnesli na zemljevide oziroma letalske posnetke kmetij. Skupaj z informatorji smo določili in zamejili njihov obseg, ki smo ga vrisali na karte in vsak del posebej označili s številkami. Zemljevide smo naslovili s poknjiženimi hišnimi imeni kmetij. V legendi pa smo pri vsaki kmetiji zapisali najprej hišno ime (oznaka: H) v poenostavljeni narečni obliki (številka 1), nato v enakem načinu zapisovanja sledi ledinsko ime (oznaka: L; to so imena travnikov, njiv, vodovij, pokrajin ...) ter druga imena (za znamenja, križe, kapelice, poslopja ...), ki smo jih pridobili (oznaka: D).

Na zemljevidih, objavljenih v tej publikaciji, smo pri zapisu ledinskih imen sledili navodilom za poenostavljen narečni zapis. Za poknjiženje se nismo odločili, saj bi bili zapisi domačinom tuji in bi se z njimi težje identificirali.

Ledinska imena smo zapisali s črkami, ki jih uporabljamo v slovenski knjižni pisavi, ker pa gre za zapis besed, pri katerih je upoštevan govor posameznih informatorjev, smo dodali še zapis polglasnika (ə) in dvoglasnikov (íə, úə), ki se govorijo v govoru Zagrada nad Prevaljami. Označevali smo le jakostni naglas besede, in sicer z naslednjimi naglasnimi znamenji: ostrivec (ˈ), krativec (ˈ) in strešica (ˈ). Zlogotvorni r smo zapisovali kot v knjižnem jeziku (izgovarja se s poglasnikom pred seboj), zlogotvorna l in n, ki sta rezultat moderne vokalne redukcije, brez polglasnika, črko v kot odraz za v in l po švapanju kot w, s črko u pa smo zabeležili -v/-l v izglasju in v zaprtem zlogu. Prilikovanja nismo upoštevali, zato so besede zapisane tako kot v knjižnem jeziku.

Temeljne značilnosti koroškega mežiškega narečja, ki je po Karti slovenskih narečij eno od šestih narečij koroške narečne skupine (poleg njega sem uvrščamo še: ziljsko narečje s kranjskogorskim podnarečjem, osrednje oziroma rožansko narečje, obirsko narečje, podjunsko narečje in severnopohorsko-remšniško narečje) in ki se govori v dolinah reke Meže in Mislinje, so natančneje razložene na

moji spletni strani Narečna bera (www.narecna-bera.si), zato jih na tem mestu posebej ne navajamo, so pa vse razvidne tudi iz poenostavljenih narečnih zapisov ledinskih imen, ki so v legendi dodani k zemljevidom obiskanih kmetij.

Na koncu publikacije smo dodali še razlago pomenov za poimenovanje ledinskih imen na posameznih kmetijah in seznam informatorjev.

Marsikaj bi se v okviru študijskega krožka Za gradom pa pungrad cveti še dalo razširiti, a zastavljene cilje smo dosegli. Zbrana narečna ledinska imena so pomembna za nadaljnje raziskave na področju jezikoslovja, zgodovine, geografije, etnologije in drugih ved ali za nadaljevanje študijskega krožka. Naš skupni rezultat prispeva k ohranitvi narečnih poimenovanj za prihodnje rodove/generacije in k varovanju nesnovne kulturne dediščine ledinskih imen, ki v sebi nosijo veliko informacij o naši pokrajini in o življenju lokalnega prebivalstva.

Dr. Anja Benko,
mentorica študijskega krožka in
direktorica javnega zavoda Ljudska univerza Ravne na Koroškem

Vir: Klemen Klinar, Jožica Škofic, Matej Šekli, Martina Piko Rustia, 2012: Metode zbiranja hišnih in ledinskih imen. Jesenice–Celovec: Tiskarna in knjigoveznica Radovljica, d. o. o.

A decorative frame composed of two overlapping, irregular polygons in a light brown or gold color. The frame is adorned with two sprigs of greenery, featuring small, rounded, teardrop-shaped leaves on thin stems. One sprig is positioned at the top, arching over the text, and the other is at the bottom, arching under the text.

RAZLAGA
POIMENOVANJA
ŠTUDIJSKEGA
KROŽKA

ZAKAJ POIMENOVANJE ŠTUDIJSKEGA KROŽKA »ZA GRADOM PA PUNGRAD CVETI«?

V ljudskem izročilu je na severnih obronkih Zagrada ob bregu jezera stal grad. Od tam so se v davnini tri grofične iz legende – Marija, Barbara in Rozalija – s čolnom popeljale v svate in utonile. Kjer so jih našli, so predniki zgradili cerkve. »Za gradom« so še danes gozdovi, travniki, njive in sadovnjaki, ki so jim kmetje dali svoja, narečna ledinska imena. Na Koroškem visokodebelnemu travniškemu sadovnjaku pravimo pungrad. Zagraj je najlepši, ko v igredi v njem zacvetijo lesnike, ledrovke, bobovci, trdiči, krivopecelji, škrablce, carjeviči, tepke in druge stare sorte. Takrat za gradom pungrad cveti.

Peter Buhvald,
somentor in soorganizator študijskega krožka,
Ljudska univerza Ravne na Koroškem

Z E M L J E V I D
Z A G R A D A

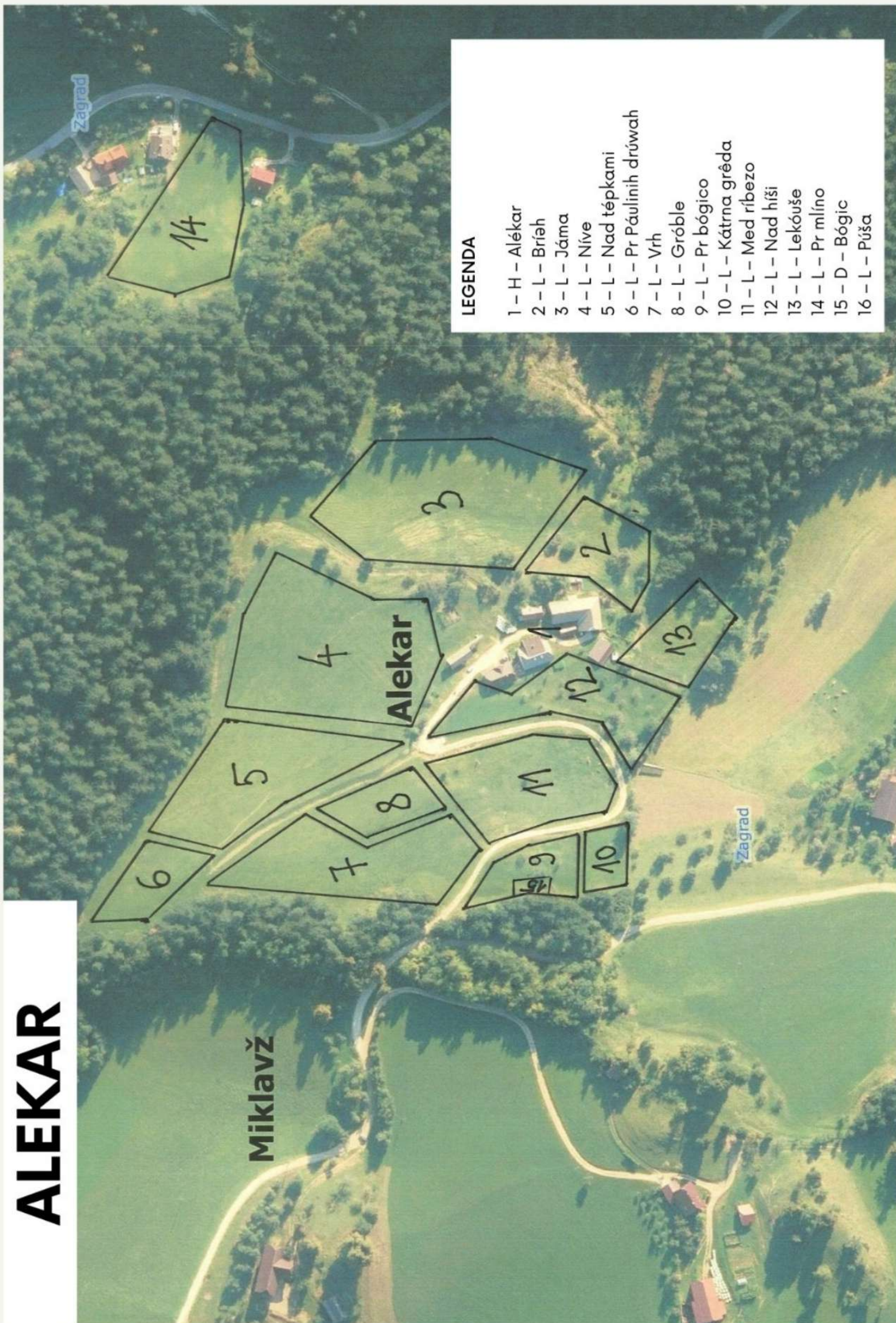
A decorative frame composed of two overlapping, irregular polygons in a light brown or gold color. The frame is adorned with green, leafy branches at the top and bottom. The text is centered within the frame.

Z E M L J E V I D I
K M E T I J N A
Z A G R A D U
Z L E D I N S K I M I
I M E N I

ALEKAR

Miklavž

Alekar

LEGENDA

- 1 – H – Alekar
- 2 – L – Bršah
- 3 – L – Jáma
- 4 – L – Níve
- 5 – L – Nad tépkami
- 6 – L – Pr Páulinih drúwah
- 7 – L – Vrh
- 8 – L – Gróble
- 9 – L – Pr bógico
- 10 – L – Kátrna grêda
- 11 – L – Med ríbezo
- 12 – L – Nad híši
- 13 – L – Lekóuše
- 14 – L – Pr mlíno
- 15 – D – Bógic
- 16 – L – Puša

ČÁKI

DIHPOL

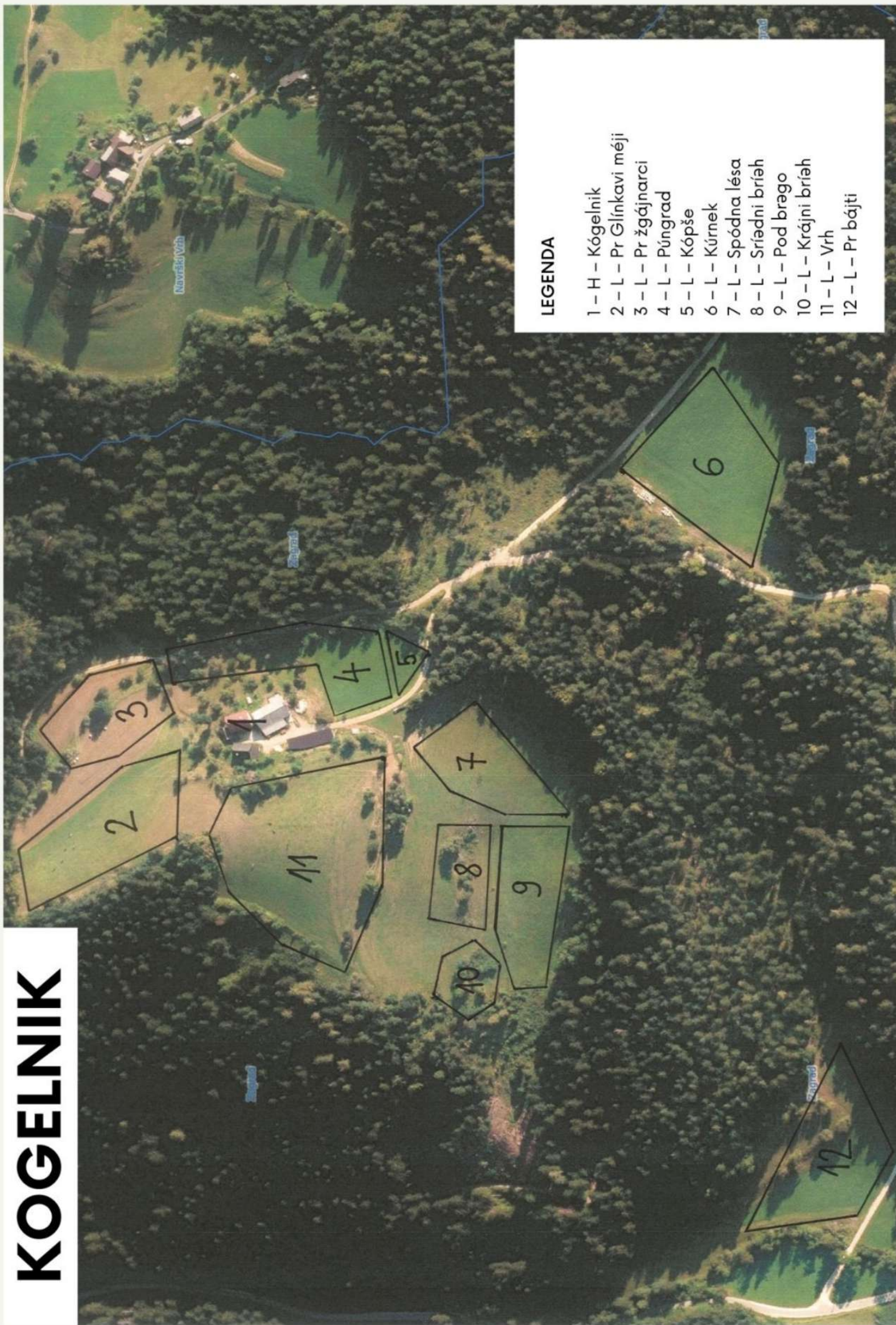
LEGENDA

- 1 – H – Dřhpol
- 2 – L – Raunína
- 3 – L – Nad rauníni
- 4 – L – Vrh
- 5 – L – Za štáli
- 6 – L – Púgrad
- 7 – L – Nad štapího
- 8 – L – Pr orého
- 9 – L – Komésu rób
- 10 – L – Komésawa wadína
- 11 – L – Pod gártlno
- 12 – L – Nad Čákijo
- 13 – L – Čákijawa jáma
- 14 – L – U brago na góunah
- 15 – L – Ta sríadna wadína
- 16 – L – Góune
- 17 – L – Pr tráuniko
- 18 – L – Pr žgájnarci
- 19 – L – Pr bájti

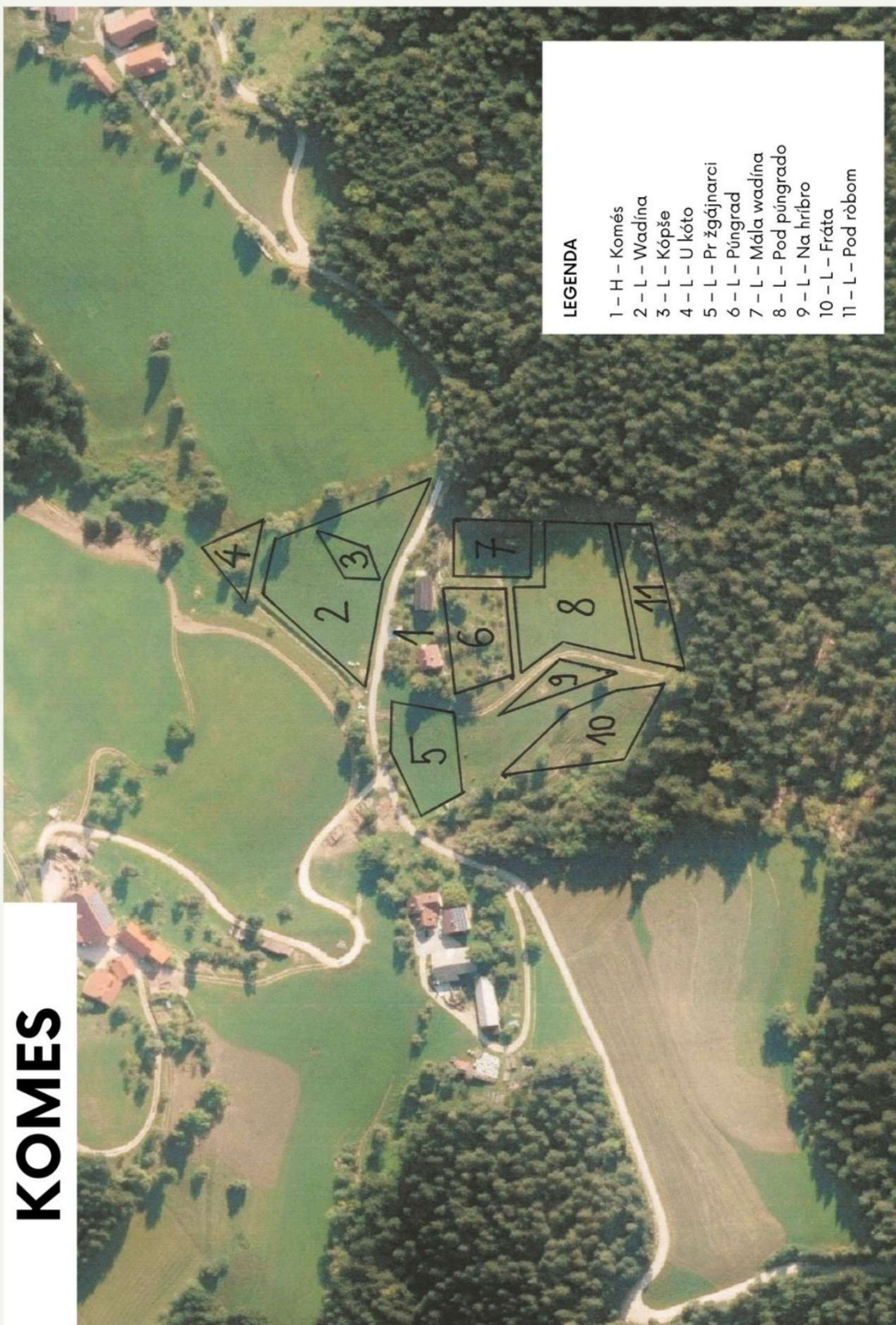
GLINIK

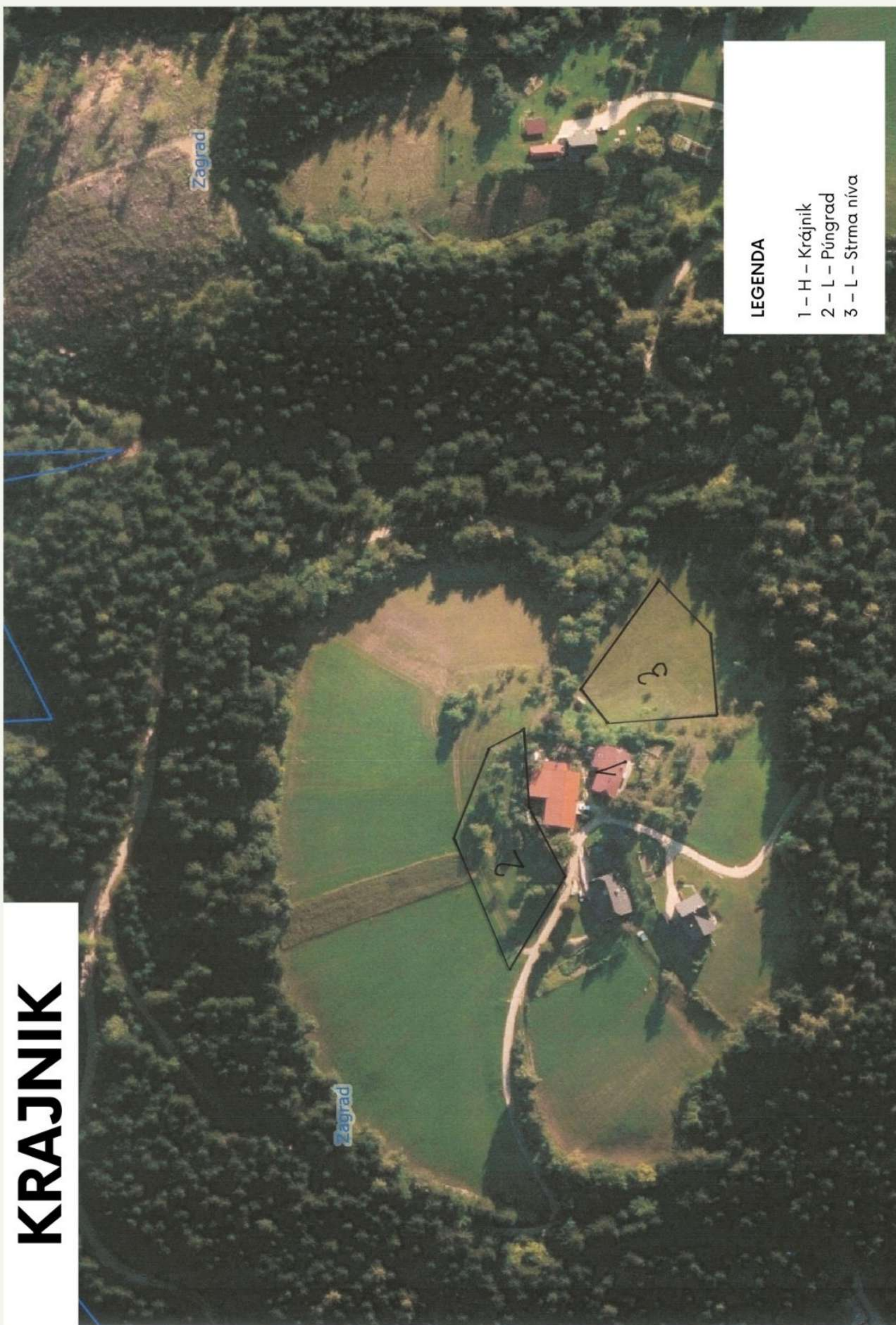
KOGELNIK

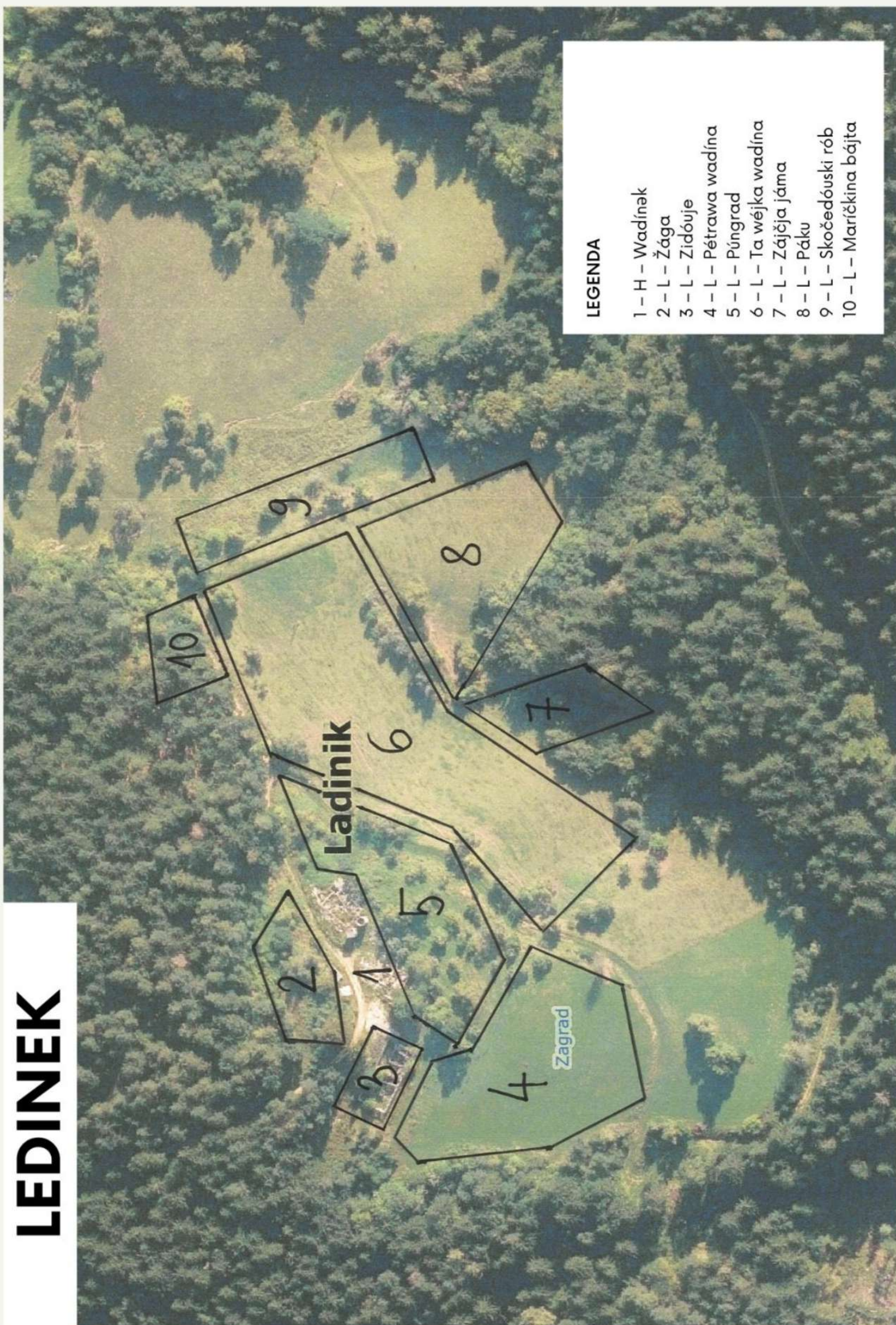
KOMES

KRAJNÍK

LEDINEK

LEGENDA

- 1 – H – Wadíněk
- 2 – L – Žága
- 3 – L – Zidóuje
- 4 – L – Pétrawa wadína
- 5 – L – Púnggrad
- 6 – L – Ta wějka wadína
- 7 – L – Zájčja jáma
- 8 – L – Páku
- 9 – L – Skočedóuski róbb
- 10 – L – Maričkina bájta

MIKLAVŽ

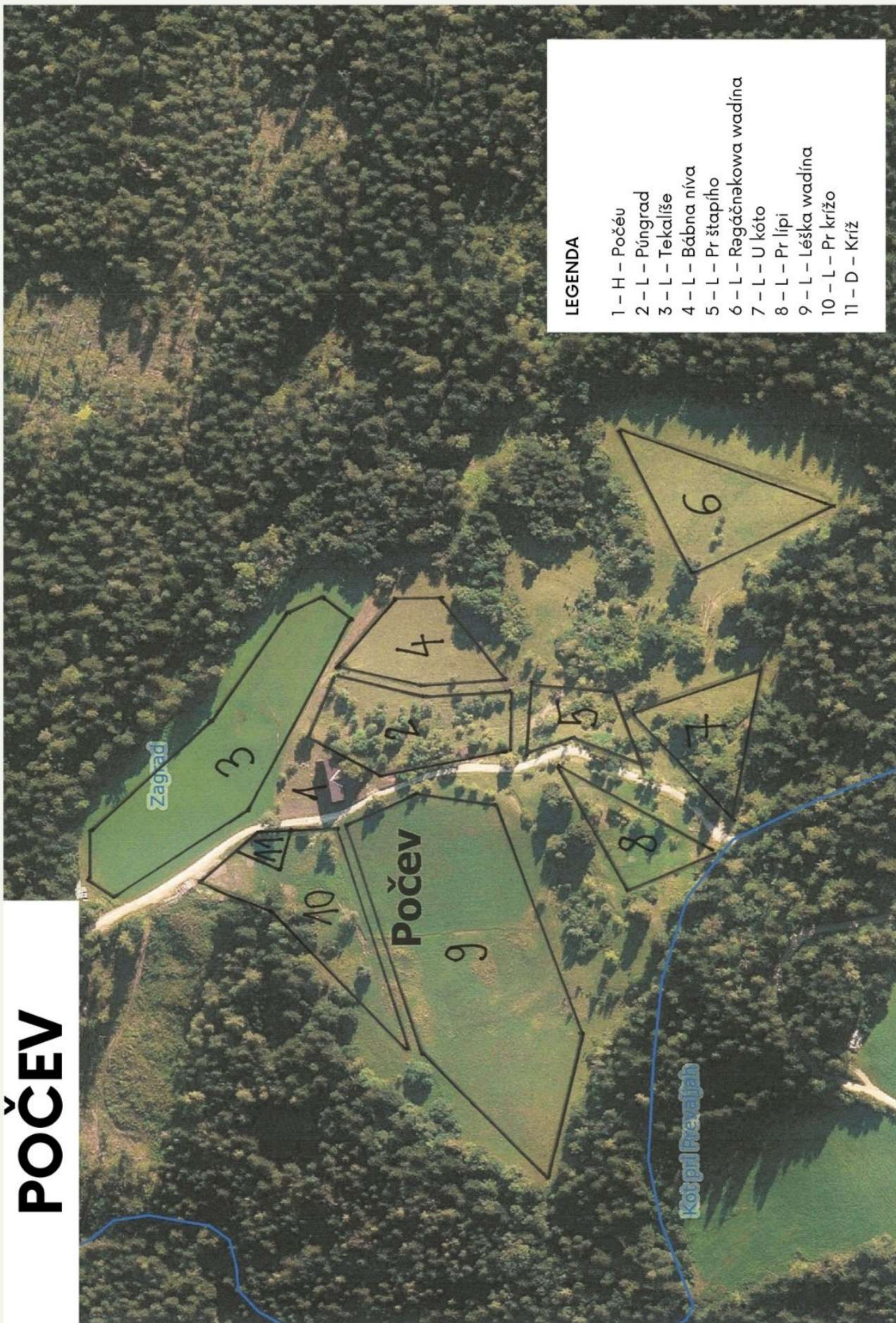
Lenarča bajta

LEGENDA

- 1 – H – Mikláuž
- 2 – L – Púgrad
- 3 – L – Pròt Lénačowi bájti
- 4 – L – Záre
- 5 – L – Pod štáli
- 6 – L – Gártl
- 7 – D – Kríž
- 8 – L – Pròt Alékarjawi méji
- 9 – L – Flánc gártl
- 10 – L – Fárouški tráuník

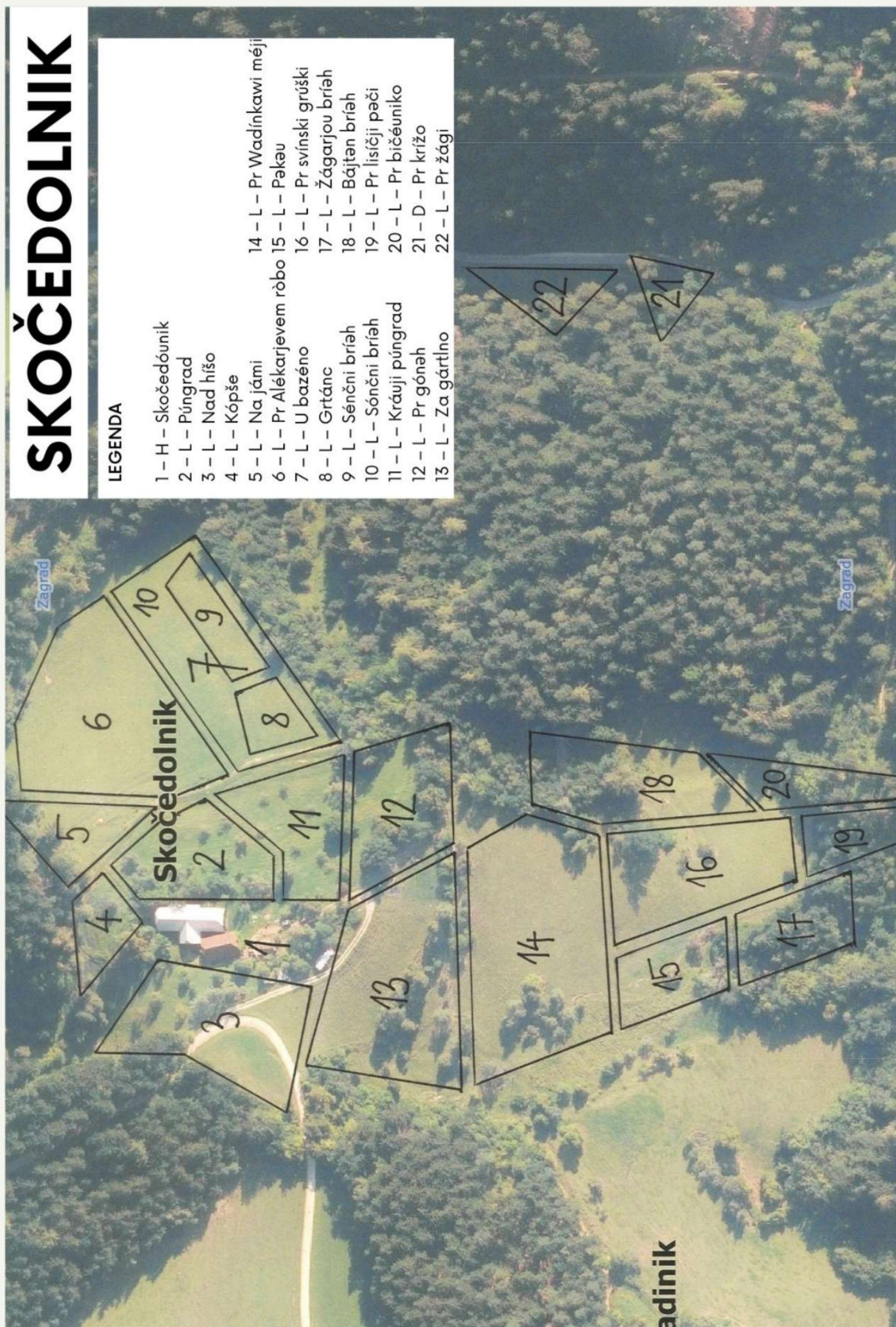
POČEV

SKOČEDOLNIK

LEGENDA

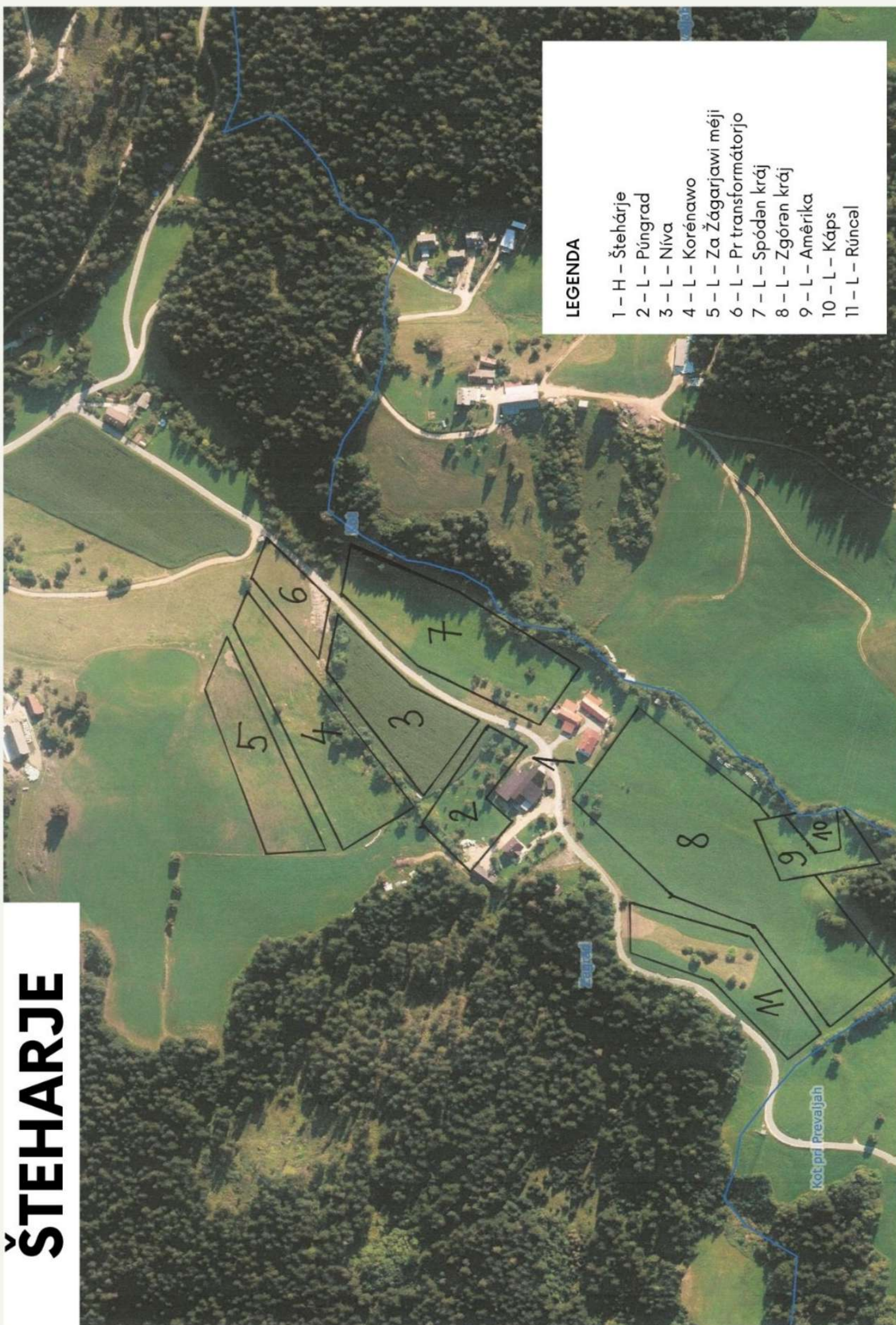
1 – H – Skočedolnik	14 – L – Pr Wadínkawi méji
2 – L – Púňgrad	15 – L – Pákau
3 – L – Nad híšo	16 – L – Pr svínski grúški
4 – L – Kópše	17 – L – Žágarjou bríah
5 – L – Na jámi	18 – L – Bájtén bríah
6 – L – Pr Alékarjevem ròbo	19 – L – Pr lisičji pěči
7 – L – U bazéno	20 – L – Pr bičéuniko
8 – L – Grtánc	21 – D – Pr krížo
9 – L – Sénčni bríah	22 – L – Pr žági
10 – L – Sónčni bríah	
11 – L – Kráujji púňgrad	
12 – L – Pr gónah	
13 – L – Za gártlno	

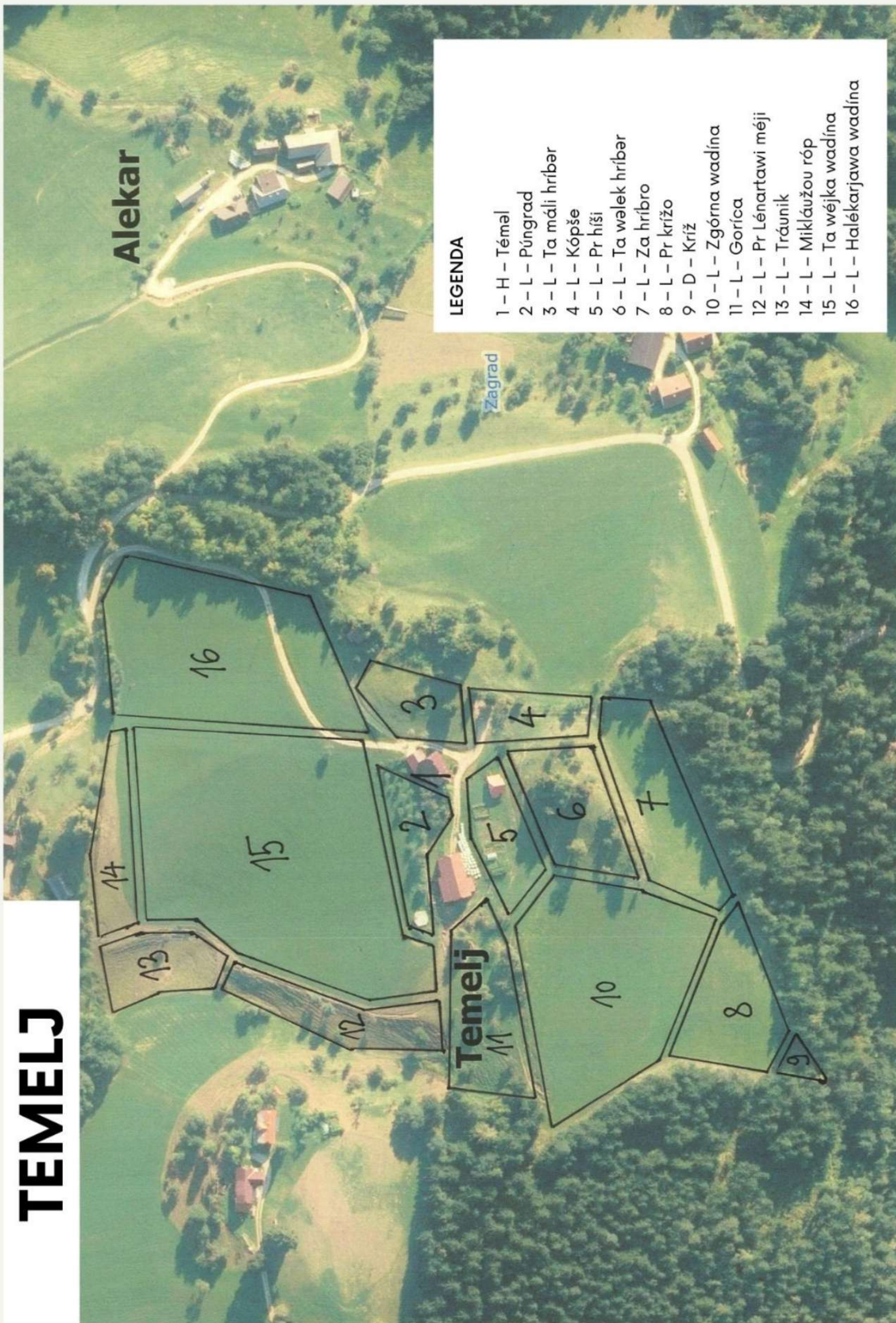
STRMEC

ŠTEHARJE

TEMELJ

LEGENDA

- 1 – H – Témel
- 2 – L – Púgrad
- 3 – L – Ta máli hríbar
- 4 – L – Kópše
- 5 – L – Pr híši
- 6 – L – Ta walek hríbar
- 7 – L – Za hríbro
- 8 – L – Pr križo
- 9 – D – Kríž
- 10 – L – Zgórna wadína
- 11 – L – Goríca
- 12 – L – Pr Lénartawi méji
- 13 – L – Tráuník
- 14 – L – Mikláužou róp
- 15 – L – Ta wéjka wadína
- 16 – L – Halékarjawa wadína

URŠEJ

LEGENDA

- 1 – H – Uršej
- 2 – L – Púňgrad
- 3 – L – Kópše
- 4 – L – Kápus
- 5 – L – Fráta
- 6 – L – Od gámne wónta
- 7 – L – Med céstama
- 8 – L – U hríbro
- 9 – L – Pr Čedóuski méji
- 10 – L – Na vraso
- 11 – L – U jámi
- 12 – L – Túrkova jáma
- 13 – L – U grédi
- 14 – L – U Plešúco
- 15 – L – Pasouúnek
- 16 – L – Lešánarska steza
- 17 – L – Komésou rób
- 18 – L – Komésowa wadína
- 19 – L – Pod púmpi
- 20 – L – Ta nóva fráta
- 21 – L – Gártl
- 22 – L – Pr Štopího
- 23 – L – Pr koríto

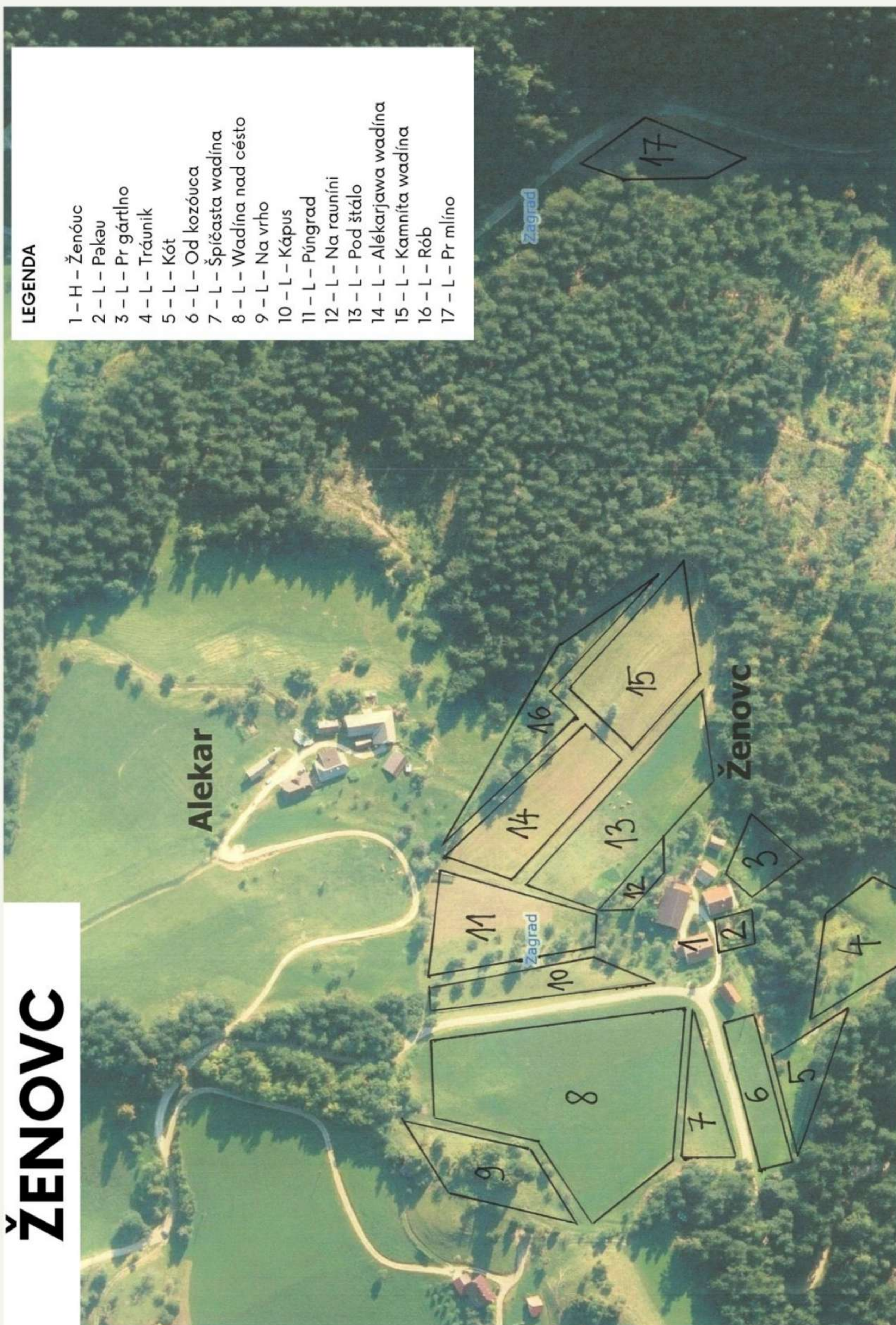
ŽÁGAR

LEGENDA

- 1 – H – Žágar
- 2 – L – Púňgrad pod štáli
- 3 – L – Kópše
- 4 – L – Púňgrad pod híši
- 5 – L – Za lípi
- 6 – L – Níve
- 7 – L – Pr kováčnci
- 8 – L – Wéjki bríah
- 9 – L – Pod róbb
- 10 – L – Kót
- 11 – L – Kót
- 12 – L – Níva
- 13 – L – Mlínsko

ŽENOVČ

LEGENDA

- 1 – H – Ženóuc
- 2 – L – Pəkəu
- 3 – L – Pr gártlno
- 4 – L – Tráuník
- 5 – L – Kót
- 6 – L – Od kozóuca
- 7 – L – Špíčasta wadína
- 8 – L – Wadína nad césto
- 9 – L – Na vrho
- 10 – L – Kápus
- 11 – L – Púnggrad
- 12 – L – Na rauníni
- 13 – L – Pod štálo
- 14 – L – Alékarjawa wadína
- 15 – L – Kamníta wadína
- 16 – L – Rób
- 17 – L – Pr mlíno

A decorative frame composed of two overlapping, slightly offset hexagons in a light brown or gold color. Green leafy branches with small, rounded leaves are placed at the top and bottom of the frame, partially overlapping the hexagonal lines.

RAZLAGA
POMENOV ZA
POIMENOVANJE
LEDINSKIH
IMEN

RAZLAGA POMENOV ZA POIMENOVANJE LEDINSKIH IMEN NA POSAMEZNIH KMETIJAH

Kmetija Alekar

- 6 – L – Pr Páulinih drúwah > 'drva tete Pavle'
- 8 – L – Gróble > 'tja so nosili kamenje'
- 10 – L – Kátrna grêda > 'greda najstarejše tete'

Kmetija Glinik

- 2 – L – Črna níva > 'tam spodaj so kopali grafit'

Kmetija Kogelnik

- 1 – H – Kógelnik > »kogu/pukl« v pomenu 'hrib'
- 6 – L – Kúrnek > 'včasih Plešivčnikova kmetija'

Kmetija Ledinek

- 8 – L – Páku > 'pekel'

Kmetija Miklavž

- 8 – L – Pròt Alékarjawi méji > 'travnik'
- 9 – L – Flánc gártl > 'njiva
za vzgojo drevesnih sadik'

Kmetija Počev

- 11 – D – Kríž > 'kapelica'

Potok, ruševine in rastje;
ledinsko ime Pr mlíno

Kmetija Skočedolnik

- 4 – L – Kópše > 'postavljali so kope'
- 7 – L – U bazéno > 'ugreznina s tremi mlakami'
- 8 – L – Grtánc > 'požiralnik'
- 12 – L – Pr gónəh > 'cesta iz gozda, po kateri so gonili živino'
- 15 – L – Pəkəu > 'pekel'
- 16 – L – Pr svínski grúški > 'velika hruška s plodovi, ki so jih jedle svinje'
- 19 – L – Pr lisíčji pəči > 'dve skali, v katerih so imele lisice brlog'
- 22 – L – Pr žági > 'Ravnjakova žaga; Ravnjak – kmet'

Kmetija Šteharje

- 4 – L – Korénawo > 'Koren – lastnik po II. svetovni vojni'
- 9 – L – Amêrika > 'voda je tekla naokoli' oziroma »Wôda je krénc kúwo tēkwa.«

Kmetija Uršej

- 10 – L – Na vrəso > 'kjer raste vresje'

Kmetija Ženovc

- 2 – L – Pəkəu > 'pekel'

Križ;
ledinsko ime Pr križo

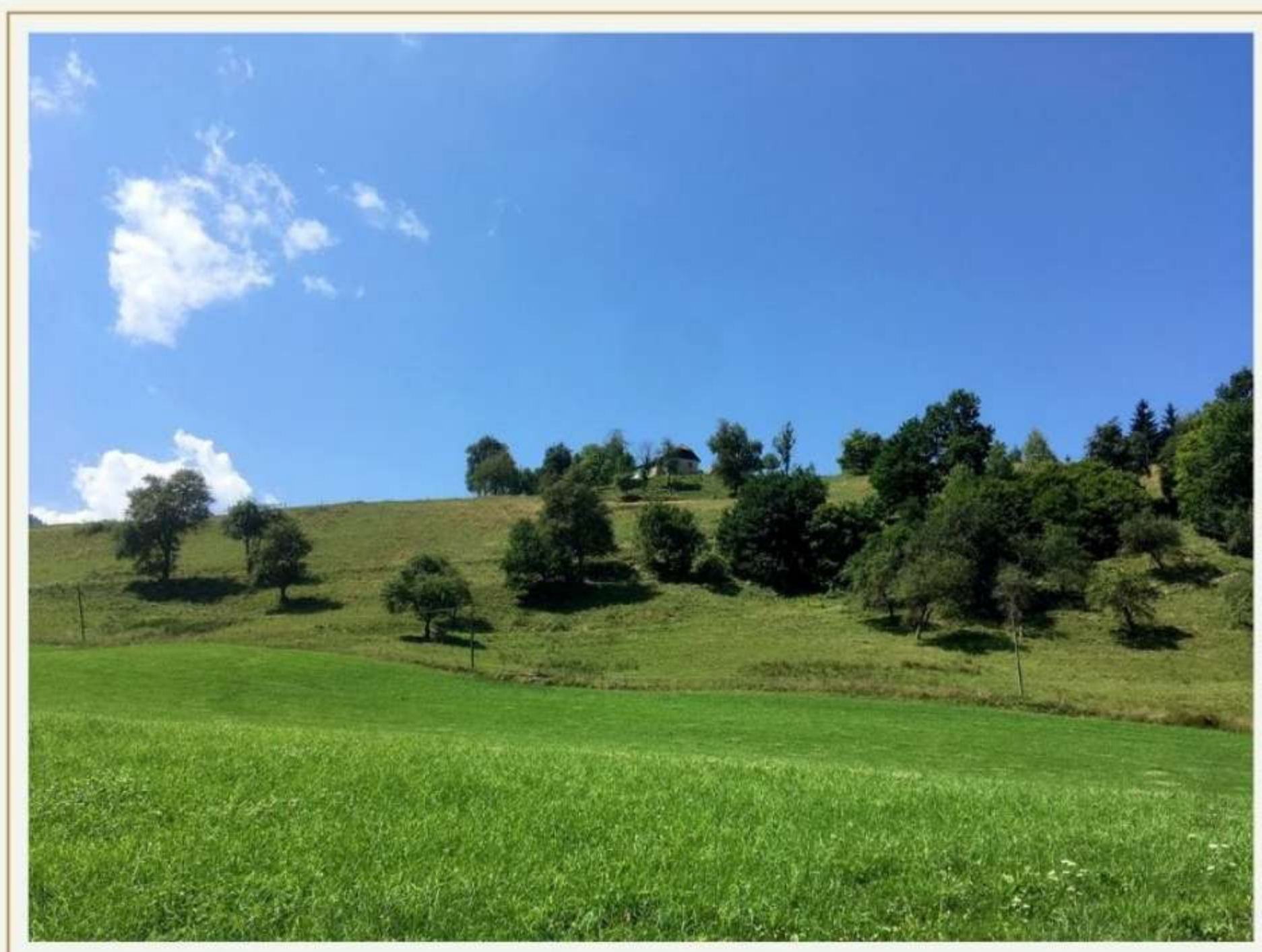
INFORMATORJI

SEZNAM INFORMATORJEV PO KMETIJAH

Alekar > Valentin Mager, Ignac Mager
Čakej > Andrej Broman
Dihpol > Martin Dihpol
Glinik > Maksimilijan Podgoršek
Kogelnik > Maksimilijan Podgoršek
Komes > Edvard Potočnik
Krajnik > Anica Pečovnik
Ledinek > Matej Arnold
Miklavž > Leopoldina Krejan
Počev > Franc Potočnik, Martin Dihpol
Skočedolnik > Janez Pavše
Strmec > Antonija Fuks, Konrad Dihpol
Šteharje (Srebre, Kumer) > Branko Srebre
Temelj > Franc Potočnik
Uršej > Jože Potočnik
Žagar > Jožefa Grilc
Ženovc > Franc Herman, Meta Herman

Uršlja gora;
ledinsko ime Za hišo

Kmetija na hribu;
ledinska imena: Wéjki bríəh, Pod rób, Púnggrad pod híši, Kópše

Izdajatelj: Ljudska univerza Ravne na Koroškem
Za izdajatelja: dr. Anja Benko
Uredila: dr. Anja Benko
Mentorica študijskega krožka: dr. Anja Benko
Somentor in soorganizator študijskega krožka: Peter Buhvald
Jezikovni pregled: dr. Anja Benko
Oblikovanje: dr. Anja Benko
Vrisovanje ledinskih imen na ortofoto zemljevide: Peter Buhvald
Zemljevid na strani 1: Franciscejski kataster za Koroško, Arhiv RS
Vir ortofoto posnetkov: GURS
Fotografije s terena: Peter Buhvald
Fotografija na strani 10: Canva
Tisk: Mkopija
Število izvodov: 50
Kraj izida: Ravne na Koroškem
Mesec in leto izida: september 2021

Brez pisnega dovoljenja Ljudske univerze Ravne na Koroškem je prepovedano kopiranje in razmnoževanje.

Gradivo je nastalo v okviru študijskega krožka Za gradom pa pungrad cveti, ki ga je sofinanciralo Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport Republike Slovenije.

REPUBLIKA SLOVENIJA
**MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT**

Andragoški center Republike Slovenije
Slovenian Institute for Adult Education

LJUDSKA UNIVERZA
RAVNE NA KOROŠKEM
Širimo, dopolnjujemo in nadgrajujemo.